

Bilten

ORGANIZACIJE FILMSKIH AUTORA SRBIJE

INTERVJU :

Barbara Hejs

Direktorka britanskog ALCS i predsednica
UO evropske organizacije SAA

**Kolektivno ostvarivanje prava
nikada nije bilo važnije, jer na sve
većem tržištu, autori ne mogu sami
da se izbore za pravične uslove**

RAZGOVOR
SA AUTOROM

Dušan Joksimović

Direktor fotografije

UFUS | AFA

ORGANIZACIJA FILMSKIH AUTORA SRBIJE

Bilten

ORGANIZACIJE FILMSKIH AUTORA SRBIJE
Digitalno izdanje

Fotografija sa naslovne:
Na snimanju filma "Kad porastem biću Kengur"/ Privatna arhiva

Izdavač:
UFUS AFA ZAŠTITA, Terazije 27/6
11000 Beograd
+381 (0)62 189 11 44
+381 (0)11 624 31 65
office@ufusafazastita.org.rs

I N D E X

Uvodnik	05
Intervju: Barbara Hejs	06
Razgovor sa autorom: Dušan Joksimović	12
Savet advokata	17

U V O D N I K

Foto: Vojislav Gelevski

Stefan Gelineo

Direktor UFUS AFA

Reč direktora

U Srbiji je u toku procedura donošenja novog Zakona o autorskom i srodnim pravima – najvažnijeg akta za rad kolektivnih organizacija. U okviru Javne rasprave o Nacrtu ovog zakona nedavno je održan onlajn sastanak u kome su zainteresovane strane dobile mogućnost da iznesu svoj stav o tekstu. UFUS AFA je pred predstavnicima nadležnog Ministarstva privrede i Zavoda za intelektualnu svojinu iznela svoje više puta ponovljene primedbe, a u traženom roku predala je i svoj predlog izmena Nacrta ovog zakona.

Predsednik Upravnog odbora UFUS AFA, uvaženi reditelj i profesor Darko Bajić na pomenutom sastanku rekao je da novi zakon mora jasno da razgraniči ko su autori filmskog dela, a ko koautori i autori doprinosa. Stav organizacije je da i autori doprinosa moraju da dobiju svoju kolektivnu organizaciju preko koje će ostvariti prava za ekonomsku eksploataciju svojih dela i u tome smo spremni da ih podržimo.

Zabrinjavajuće je što predloženi Nacrt zakona počiva na Direktivama Evropske unije iz 2012. i 2014. godine, iako su još 2019. donete nove direktive. Njima se uređuju brojni problemi sa kojima se autori suočavaju u digitalnom okruženju i koje bi trebalo da budu deo novog zakona, a ne nekih budućih izmena.

Kada zakonska regulativa kasni to uvek ide na štetu autora. Srpski autori već godinama očekuju da dobiju prava koja uživaju njihove evropske kolege. A dok čekaju na odluke zakonodavaca o povećanju obima zaštite autorskih prava gube tantijeme, odnosno novac koji je u manjim kinematografskim sistemima od velikog, nekad i presudnog značaja za nastavak autorskog rada.

Ovo je savremeno, digitalno doba te su nam potrebni zakoni koji će prepoznati sve moderne izazove, pa i predvideti neke nove, a ne oni koji će već biti zastareli u trenutku donošenja. Upravo zato je od ključne važnosti da zakonodavac pokaže spremnost da uvaži argumente struke i iskustva autora jer oni svakodnevno osećaju posledice nedovoljno precizne ili zastarele regulative.

UFUS AFA će nastaviti da aktivno učestvuje u ovom procesu, sa jasnim ciljem – da se obezbedi pravičniji i održiviji sistem zaštite autorskih prava, u kome će rad autora biti adekvatno vrednovan i zaštićen. Jer bez snažne pravne zaštite nema ni stabilne kinematografije, a bez stabilne kinematografije nema ni kulturnog identiteta koji ona gradi i čuva.

Zato je donošenje savremenog, usklađenog i funkcionalnog zakona ne samo pravno pitanje, već i pitanje dugoročne kulturne politike i odgovornosti prema budućim generacijama autora.

INTERVJU

Foto: ALCS

Barbara Hejs

Direktorka britanske kolektivne organizacije ALCS i predsednica Upravnog odbora evropske krovne organizacije SAA

Kolektivno ostvarivanje prava nikada nije bilo važnije, jer na sve većem tržištu, autori ne mogu sami da se izbore za pravične uslove

Britanska kolektivna organizacija ALCS (Authors Licensing and Collecting Society) zastupa pisce (pa tako i pisce scenarija), kako u zemlji tako i u inostranstvu, zahvaljujući ugovorima o saradnji sa kolektivnim organizacijama iz više od 40 zemalja, među kojima je onedavno i UFUS AFA zaštita.

Kao izvršna direktorka ALCS, ali i predsednica Upravnog odbora evropske krovne organizacije za audiovizuelne autore SAA (Society of Audiovisual Authors) sagovornica Biltena Barbara Hejs uključena je u pitanja koja se tiču autorskih prava u Evropi i svetu. Aktivni je učesnik brojnih kampanja i projekata edukacije o važnosti zaštite autorskih prava, a sa rukovodećih pozicija u ALCS i SAA sudionik je i u razgovorima sa predstavnicima vlasti kako u Britaniji tako i u Evropi.

Kako biste ocenili trenutni nivo zaštite autorskih prava u Velikoj Britaniji u poređenju sa drugim evropskim zemljama?

Velika Britanija ima snažan okvir zaštite autorskih prava u mnogim aspektima i istorijski je autorima pružala solidnu osnovu za zaštitu i licenciranje njihovih dela. Međutim, pravna zaštita na papiru je samo deo priče. Pravi test je da li su autori adekvatno plaćeni kada se njihova dela koriste. U poređenju sa nekim evropskim zemljama, Velika Britanija je ponekad bila manje dosledna u obezbeđivanju konkretnih mehanizama naknade za autore, naročito u audiovizuelnoj oblasti. U brojnim evropskim sistemima autori imaju jasnije definisano zakonsko pravo na naknadu i snažnije kolektivne organizacije koje ta prava podržavaju. Dakle, iako je Velika Britanija značajno i razvijeno tržište autorskih prava, postoje oblasti u kojima su druge evropske zemlje učinile više kako bi se zaštita sa papira pretočila u stvarne prihode za autore.

“Uvek će postojati potreba za ljudskom kreativnošću, promišljanjem, originalnošću i emocijom. Tehnologija može promeniti način na koji se dela stvaraju, distribuiraju i konzumiraju, ali ne može izbrisati vrednost autorskog rada. Jer, što je kultura više automatizovana, to originalnost ljudskog glasa postaje važnija.”

Iz moje perspektive, čini mi se da mnoge evropske zemlje pokazuju veću posvećenost tome da obezbede da njihovi autori mogu da žive od svog rada. Po meni, ključno pitanje nije samo da li nivo zaštite autorskih prava omogućava autorima da zarađuju za život, već i da li obezbeđuje pravičnost, transparentnost i pregovaračku moć u savremenom, stalno promenljivom tržištu.

Deo ste ALCS-a više od dve decenije, a od 2022. godine ste na čelu organizacije. Na koja dostignuća i kampanje ste najponosniji?

Najponosnija sam na doslednost ALCS-a u zastupanju interesa pisaca tokom dugog perioda različitih promena. Tržište se dramatično promenilo u poslednje dve decenije, ali naš cilj je ostao isti: da obezbedimo da pisci budu pravično plaćeni kada se njihova dela koriste.

U novije vreme, ponosna sam na način na koji je ALCS pomogao da se interesi autora (imamo više od 130.000 članova) uvažavaju u industriji i u političkoj debati o veštačkoj inteligenciji. Jasno smo istakli da inovacije ne smeju ići na štetu prava autora i iskorišćavati njihova dela bez saglasnosti i bez naknade. To je ključno pitanje, ne samo za današnje pisce, već i za budućnost kreativnog sektora.

Ponosna sam i na rad koji smo ostvarili u partnerstvu sa drugima, u zemlji i na međunarodnom nivou, kako bismo ojačali glas autora u javnim debatama. Konkretna stvar na koju sam posebno ponosna jeste saradnja sa SAA i našim članovima na uvođenju člana 18 u DSM Direktivu, koji propisuje pravo autora na adekvatnu i srazmernu naknadu. Šteta je što Evropska komisija nije dodatno

razradila šta to konkretno znači u praksi – to je nešto na čemu treba dalje raditi. Kolektivno delovanje je uvek važno. Napredak dolazi kada autori i njihove organizacije govore jasno, odlučno i imaju isti stav.

Iz Vaše perspektive kao predsednice Upravnog odbora SAA, koji su najvažniji izazovi sa kojima se danas suočavaju scenaristi i reditelji širom Evrope?

Ima ih nekoliko, ali su međusobno povezani.

Prvi je neravnopravnost u pregovaračkoj moći između autora i velikih kompanija koje su dominantne kada je reč o distribuciji i eksploataciji dela, posebno na striming i digitalnim tržištima. Ta disproporcija utiče na ugovore, transparentnost i, na kraju, na naknade. SAA je osnovana kako bi se zalagala za neotuđivo pravo autora na naknadu koje se obezbeđuje kroz kolektivne organizacije i ta ideja ostaje u središtu našeg delovanja.

Drugi problem je transparentnost. Autori se prečesto nalaze u sistemu u kojem nemaju jasan uvid u to kako se njihova dela koriste niti kako se ostvaruju prihodi. Bez transparentnosti, pravična naknada je izuzetno teško ostvariva. Svi znamo za projekte koji se smatraju velikim uspehom, a u kojima autori nisu dobili dodatne isplate jer ti „blokasteri“ formalno nikada nisu ostvarili profit. Na kraju, naravno, veštačka inteligencija je postala izazov koji ne poznaje granice. Ona otvara pitanja ne samo kršenja autorskih prava, već i saglasnosti, licenciranja, pripisivanja autorstva i dugoročno, same suštine ljudske kreativnosti. Ovo nije marginalna tema, ona se tiče krucijalnog pitanja - da li će autori moći da sačuvaju svoje karijere u godinama koje dolaze?

“Harmonizacija ne znači da sve zemlje moraju imati identične zakone, već da nijedan autor ne sme ostati bez značajnog obima zaštite samo zbog toga gde radi.”

Nedavno objavljeni izveštaj SAA ukazuje na veliki nesklad između vrednosti evropskog audiovizuelnog tržišta i iznosa tantijema koji se isplaćuju autorima. Kao direktorka ALCS-a i predsednica Upravnog odbora SAA, kako vidite ulogu kolektivnih organizacija u obezbeđivanju pravične naknade autorima na digitalnom globalnom tržištu?

Kolektivno ostvarivanje prava nikada nije bilo važnije. Na tržištu koje je sve veće, autori realno ne mogu sami da se izbore za pravične uslove. Organizacije za kolektivno ostvarivanje prava predstavljaju jedan od retkih praktičnih mehanizama koji mogu pomoći u uspostavljanju ravnoteže. Ali, i njihova uloga mora da se razvija. Moraju nastaviti da snažno zagovaraju modele koji obezbeđuju da autori dobijaju naknade kontinuirano, u skladu sa iskorišćavanjem svojih dela, umesto da budu primorani na jednokratne isplate koje nisu adekvatne dugoročnoj eksploataciji dela. To nije lako postići, ali to je naš posao.

Organizacije moraju podržavati veću transparentnost i tražiti više podataka. Mogućnost preciznog praćenja korišćenja dela i pravične raspodele autorskih naknada zavisi od pouzdanih informacija. I moraju delovati zajedno i na međunarodnom nivou. Tržište se ne zaustavlja na državnoj granici, pa tako ni naš odgovor ne sme da ostane u nacionalnim okvirima. Organizacije za kolektivno ostvarivanje prava, udruženja autora i esnafske organizacije moraju zajedno raditi na razvoju usklađivanja sistema, snažnih pravnih okvira i imati jedinstven glas u javnim debatama.

Ohrabrujuće je što u Latinskoj Americi vidimo primere uvođenja neotuđivog prava na naknadu u zakonodavstvo i njegovu primenu u praksi. SAA takođe intenzivno radi

u okviru Stalnog komiteta za autorsko i srodna prava pri Svetskoj organizaciji za intelektualnu svojinu, gde je naš trogodišnji rad, zajedno sa partnerima, doveo do izrade studije o pravima i naknadama audiovizuelnih autora. Očekujemo da rezultati budu predstavljeni na sastanku u decembru 2026. ili na proleće 2027. godine. To znači da će donosioci odluka širom sveta imati uvid u to šta kvalitetno zakonodavstvo treba da obezbedi autorima, a to će, nadamo se, uticati na buduće reforme.

Veštačka inteligencija je postala jedno od najvažnijih pitanja za autore, a protekla godina bila je posebno izazovna. Autori, organizacije za kolektivno ostvarivanje prava i esnafska udruženja bili su glasni i otvoreni za saradnju, dok se čini da vlade često staju na stranu velikih tehnoloških kompanija. Možemo li očekivati rešenje u bliskoj budućnosti?

Moramo se nadati rešenju, ali sama nada nije dovoljna. Realnost je da su vlade sklonije mišljenju da je slabljenje autorskih prava cena tehnološkog napretka. A to je ozbiljna greška.

Kreativna industrija ne može biti održiva ako se od onih koji stvaraju dela očekuje da subvencionišu moćne tehnološke kompanije koje će ih koristiti bez plaćanja (i bez dozvole). To nije inovacija - to je eksploatacija! Dobra vest je da su autori, njihove organizacije i kolektivne organizacije danas usklađeniji nego u ranijim političkim debatama. Svima je jasnije šta je potrebno: transparentnost u vezi sa podacima za treniranje modela,

“Veštačka inteligencija otvara pitanja ne samo kršenja autorskih prava, već i saglasnosti, licenciranja, pripisivanja autorstva i dugoročno, same suštine ljudske kreativnosti.”

saglasnost autora, efikasno licenciranje i pravična naknada kada se zaštićena dela koriste.

Da li ćemo brzo dobiti konačno rešenje - verovatno ne. Iako EU ima Akt o veštačkoj inteligenciji, Velika Britanija još uvek okleva. Biće to dugotrajna borba, ali kako vreme prolazi i kako se debata razvija cilj postaje sve jasniji. Zakonodavci su pod sve većim pritiskom da se suoče sa ekonomskim i etičkim posledicama generativne veštačke inteligencije. Kad su naši nastupi ujedinjeni i zasnovani na dokazima, to ih je teže ignorisati. Aktuelni sudski sporovi u SAD će nesumnjivo uticati na odluke i autora i tehnoloških kompanija u budućnosti.

Uprkos direktivama EU, obim zaštite audiovizuelnih autora i dalje se razlikuje po zemljama. U Srbiji je u toku javna rasprava o nacrtu novog Zakona o autorskom i srodnim pravima zasnovanog na direktivama EU iz 2012. i 2014. godine, iako je EU još 2019. usvojila nova pravila. Ako se ovakav zakon usvoji srpski autori bi praktično radili po pravilima starim četrnaest godina. Kako uspostaviti usklađeniji i pravedniji sistem za autore?

Prvi i osnovni korak jeste da se nacionalne reforme zasnivaju na najsavremenijim standardima, a ne na zastarelim. Ako države modernizuju svoje zakonodavstvo, to treba da čine u skladu sa realnostima savremenog

“Iako je Velika Britanija značajno i razvijeno tržište autorskih prava, postoje oblasti u kojima su druge evropske zemlje učinile više kako bi se zaštita sa papira pretočila u stvarne prihode za autore.”

tržišta, a ne tržišta od pre više od jedne decenije, naročito ako je reč o zemlji kandidatu za članstvo u EU.

Šire gledano, postoji nekoliko načina. Jedan je veća primena principa kao što su adekvatna i srazmerna naknada, obaveza transparentnosti, prilagođeni ugovori i adekvatno rešavanje sporova. Sve su to ključni elementi za bolji položaj autora u praksi. Drugi način je uvođenje neotuđivih prava na naknadu tamo gde je to primereno, posebno u audiovizuelnom sektoru gde je pregovaračka moć autora slaba. Ovi mehanizmi mogu pružiti dugoročnu sigurnost autorima. SAA će uvek biti spremna da pomogne u komunikaciji sa ministrima i drugim političkim akterima.

Idealno, potrebna je i snažnija saradnja između zakonodavaca, organizacija autora i kolektivnih organizacija širom Evrope, kako bi se razmenjivala dobra zakonska praksa, a lošiji sistemi unapredili. Harmonizacija ne znači da sve zemlje moraju imati identične zakone, ali

Upravni odbor SAA, foto Whitley Isa

“Ako države modernizuju svoje zakonodavstvo, to treba da čine u skladu sa realnostima savremenog tržišta, a ne tržišta od pre više od jedne decenije, naročito ako je reč o zemlji kandidatu za članstvo u EU.”

znači da nijedan autor ne sme ostati bez značajnog obima zaštite samo zbog toga gde radi.

Kako vidite budućnost autorstva u narednih 10–15 godina? Verujete li da će kreativni rad opstati i biti pravično nagrađen u eri striminga i veštačke inteligencije?

Delimični sam optimista, ali samo ako danas donesemo prave odluke. Uvek će postojati potreba za ljudskom kreativnošću, promišljanjem, originalnošću i emocijom. Tehnologija može promeniti način na koji se dela stvaraju, distribuiraju i konzumiraju, ali ne može izbrisati vrednost autorskog rada. Jer, kad kultura postaje sve više automatizovana, to originalnost ljudskog glasa postaje sve važnija. Pravo pitanje nije da li će autori i dalje biti neophodni – hoće! Pitanje je da li će se ekonomski okviri koji prate kreativni rad razvijati dovoljno brzo da autori budu pravično nagrađeni. Tu je trenutno najveći rizik. Striming je već pokazao da velika gledanost ne znači automatski i pravične prihode za autore. Veštačka inteligencija može dodatno produbiti taj problem ukoliko se ne uspostave jasna i pravedna pravila. Dakle, optimistična sam kada je

reč o opstanku kreativnosti, ali nisam spokojna kada je u pitanju tržište i njegova budućnost.

Ako ojačamo zaštitu autorskih prava gde god je to moguće, povećamo transparentnost, podržimo kolektivne organizacije i insistiramo da tehnološke inovacije podrazumevaju i pravičnu naknadu za autore, verujem da će autorski rad opstati. Ali to se neće dogoditi samo od sebe – potrebna nam je politička volja, međusobna saradnja i kontinuirani pritisak autora i njihovih predstavnika.

“Kreativna industrija ne može biti održiva ako se od onih koji stvaraju dela očekuje da subvencionišu moćne tehnološke kompanije koje će ih koristiti bez plaćanja (i bez dozvole). To nije inovacija - to je eksploatacija!”

Predsednik UO UFUS AFA Darko Bajić i direktor Stefan Gelineo učestvuju u Javnoj raspravi o Nacrtu zakona o autorskom i srodnim pravima

Sastanak regionalnih kolektivnih organizacija u Zagrebu

RAZGOVOR SA AUTOROM

Foto: Privatna arhiva

Dušan Joksimović

Direktor fotografije

Ako smo po nečemu lideri u regionu, to je po veoma visokom kvalitetu rada mojih kolega

Dušan Joksimović je jedan od najznačajnijih i najnagrađivanih srpskih direktora fotografije, koji osim domaće ima i uspešnu internacionalnu karijeru. U njegovoj radnoj biografiji nalazi se desetine kulturnih filmova, kao i nekoliko značajnih TV serija “Ono kao ljubav”, “Pad”, “Zvaćeš se Varvara”...).

Sa rediteljem Srđanom Dragojevićem saraduje od njegovog debitantskog filma “Mi nismo anđeli”, preko “Lepih sela lepo gore”, “Rana” i drugih sve do poslednjeg ostvarenja “Nebesa”. Dugovečnu saradnju ima i sa Radivojem Rašom Andrićem, od prvih “Munja”, preko “Kad porastem biću Kengur” do “Leta kad sam naučila da letim”. Joksimović je bio direktor fotografije i na projektima drugih značajnih domaćih reditelja, kao što su Goran Marković,

Srđan Karanović, Slobodan Skerlić, Miloš Radović, Petar Ristovski, Miroslav Momčilović i drugi. Nekoliko projekata uradio je sa slovenačkim rediteljem Vinkom Moderndorferom, kao i tadžikistanskim rediteljem Bahtijarom Hudojazarovim. I sam se oprobao kao reditelj na filmu “Izbrisana”, u korežiji sa slovenačkim autorom Mihom Mazinijem.

Za Bilten, Joksimović otkriva koliku autorsku slobodu ima direktor fotografije, zašto je snimanje filma “Lepa sela lepo gore” bilo jedno od najtežih i najlepših, deli iskustva sa snimanja filma u Tadžikistanu, govori o savetima koje daje mlađim kolegama, ali i o onome što uči od njih.

Snimali ste i komedije, i drame, i dečje, i istorijske filmove, i epohu... Da li je to bio svestan izbor različitosti ili samo slučajnost?

Uglavnom se radi o slučajnosti. Nekada bi izbor bio neko sa kime dugo saradujem, nekada neverovatna avantura, a nekada zarada. Srećom, neretko je sve zajedno.

Imate dugovečnu saradnju sa Srđanom Dragojevićem, Rašom Andrićem, ali i sa mnogim drugim domaćim i stranim rediteljima ste saradivali više puta. Šta je presudno u tom prvom susretu (prvom projektu) u odnosu reditelj-direktor fotografije da ta saradnja postane višedecenijska?

Prvi profesionalni projekat mi je bio omnibus “Prokleta je Amerika”. Režirala su ga tri reditelja: Aleš Kurt, Boban Skerlić i Marko Marinković. Posle ovoga snimio sam “Mi nismo anđeli”.

Imao sam mnogo sreće u karijeri. Na akademiji su mi prišli jaki reditelji i pitali me za saradnju - Srđan Dragojević, Boban Skerlić, Aleš Kurt... Kasnije sam počeo

“UFUS AFA zaštita značajno je uticala da ‘minuli rad’ dobije smisao. Plašim se da u teškim vremenima ne dođe do nekog političkog pritiska i da nam prava koja ostvarujemo preko ovog udruženja ne budu umanjena ili ukinuta. Nadam se da će te odoleti svim pritiscima i sačuvati prava autora.”

da radim i sa Rašom Andrićem. Na snimanju Kusturićinog “Podzemlja”, gde sam bio druga kamera na beogradskom snimanju, upoznao sam njegovog producenta Karla Baumgartnera koji me je pozvao da radim film Bahtijara Hudojnazarova u Tadžikistanu, sa kojim sam posle radio na još nekoliko projekata. Sa Dejanom Zečevićem - Zekom sam radio film “Neprijatelj” i seriju “Zvaćeš se Varvara”, a sa Petrom Ristovskim film “Kralj Petar I” i seriju koja je u postprodukciji “Tunel 2”. Divna ekipa!

Sa Srđanom sam snimio sve kolokvijalne vežbe i ispitne filmove. Mislim da smo se samo jednom razdvojili, kada sam ja već nešto dogovorio, a on dobio da radi jednu priču u omnibusu - za TV Novi Sad. Ako se ne varam, sve drugo smo uradili zajedno. Sa njim sam uvek imao odličnu saradnju. Sjajno smo se uklopili i dobro zabavljali snimajući zajedno. Praktično smo postali familija. Umeli smo i da se svađamo, ali to je više bila “porodična” svađa, bez konačnog razlaza. Ne sumnjam da mu je ponekad bilo previše, ali preživeli smo. Kada usvojim priču, ja sam kao rotvajler koji čuva dete, pa ni roditelji ne smeju

Kad porastem biću Kengur

da mu priđu. Ne ujedam. Samo lajem. Srđan i ja bismo počeli saradnju još u fazi scenarija i iz te saradnje izašle bi još sigurno dve, tri verzije. Voleo sam taj način rada. Odgovara mi da budem što ranije uključen u projekat, jer mi je stalo da scenario bude što bolji, a i tako se, već u ranoj fazi, suočavam sa izazovima koji me čekaju u toku snimanja. Tako sam radio i sa Rašom Andrićem i Vinkom Möderndorferom. Nekada dobijam ideje dok se scenario piše. Bilo je čitavih scena koje bih osmislio, često i replika... Mislim da su reditelji sa kojima sam više puta saradivao umeli da cene moj doprinos i posvećenost projektu i da smo zato toliko dugo ostali zajedno.

Koliku autorsku slobodu ima direktor fotografije? Da li to zavisi od samog snimatelja, reditelja, međusobnih dogovora, budžeta...

Autorska sloboda direktora fotografije dolazi pre svega od reditelja. Vi ste njegov najbliži saradnik, a i on vaš. Ako reditelja ubedite u neku svoju ideju, onda zajedno nastupate prema produkciji i velike su šanse da vam produkcija izađe u susret i da tu ideju realizujete. Naravno, važno je da svaka ideja bude u okvirima budžeta koji je predviđen za taj projekat. Ako imate poverenje reditelja i ako on oseti da vaše ideje doprinose projektu, a nemaju za cilj samo neku snimateljsku egzibiciju, onda su vam sva vrata otvorena.

Da li danas, posle toliko godina iskustva, rada i priznanja imate luksuz da birate poslove?

Ja sam u šezdeset i trećoj godini života. Žao mi je kada moram da biram poslove (što mi se upravo dešava), jer to znači da jedan neću raditi, a to je u ovim godinama velika šteta. Ne ostaje ih još mnogo koji su preda mnom.

“Kada usvojim priču, ja sam kao rotvajler koji čuva dete, pa ni roditelji ne smeju da mu priđu.”

Šta kažete mlađim kolegama i kolegicama kada Vam traže savet – šta je najlepše, a šta najteže u poslu snimatelja?

Mlađe kolege traže savet, ali ne tako često. Srbija danas ima veliki broj odličnih snimatelja. Zaista. Ako smo po nečemu “lideri u regionu”, to je po veoma, veoma visokom kvalitetu rada mojih kolega. Možda bih ja pre mogao da tražim savet od njih. I tražim. To se pre svega odnosi na neka tehnička pitanja. Oni su tehnički bolje “potkovani”. Najlepše u poslu snimatelja je sve što taj posao čini. Kreacija, saradnja sa mnogo kreativnih ljudi, sinergija, vođa ste jednog nemalog tima i odgovorni ste za njegovo funkcionisanje. Najteže je raditi na lošem projektu, sa lošim rediteljem, sa kojime nemate baš ništa zajedničko. Srećom, to mi se u karijeri desilo samo jednom.

Koje snimanje pamtite kao najizazovnije/najteže i zbog čega?

Od domaćih projekata “Lepa sela, lepo gore” su na prvom mestu. To je bilo na mnogo načina i teško i lepo. Radili smo jedan deo filma u ratnoj zoni, punoj jezivih priča i sudbina. Nije bilo para. Prekidali smo snimanje. Glumci su igrali fudbal sa lokalnim timovima, pa se sa parama od prodatih ulaznica snimanje nastavljalo. Producenti su se zaduživali, tehnika je bila očajna. Sa druge strane, bili

Na snimanju filma “Sveti Georgije ubiva aždahu”, foto: privatna arhiva

smo zajedno, vođeni jednom idejom, i atmosfera je bila veličanstvena. Teška “bitka” iz koje smo svi izašli živi i stvorili nešto što ljudi i dan-danas vole da pogledaju, a to je velika stvar za jedan trideset godina star film.

Od stranih snimanja, rad sa Bahtijarom Hudojnarovim u Tadžikistanu, na filmu “Luna Papa”, bio je neverovatno iskustvo. Uslovi su bili teški zbog visokih temperatura, čestih trovanja hranom, a u jednom trenutku upala je neka grupa islamista iz Uzbekistana. Narednih dana pucnjava se polako približavala našem objektu, dok jedne noći nije došao konjanik koji nas je obavestio da vođa tih islamista zna da tu snimamo film i da nam se ništa neće desiti. Međutim, sledećeg dana je došlo nekoliko džipova Crvenog krsta koji su nas prebacili u Taškent (Uzbekistan), gde smo ostali nedelju dana i sačekali da Rusi i Tadžikistanci završe sa tim nesrećnicima. Tek onda smo nastavili snimanje. Selo u kome smo snimali imalo je kuće od opeke, pravljene od gline, blata i slame. Napravljen je i aerodrom sa pistom sa koje je uzleteo i na koju je sleteo avion iz koga sam snimao. Fascinantno.

Mi nismo anđeli

“Autorska sloboda direktora fotografije dolazi pre svega od reditelja. Ako imate njegovo poverenje i ako oseti da vaše ideje doprinose projektu, a nisu samo neka snimateljska egzibicija, onda su vam sva vrata otvorena.”

Možete li nam uporediti iskustva u domaćoj i inostranoj produkciji?

Ukrajina i Rusija bili su posebno iskustvo, u odnosu na Tadžikistan, Kazahstan, Uzbekistan, koji su opet potpuno drugačiji od Slovenije. U Sloveniji je sve precizno planirano i sve ide manje-više po tom planu. U Rusiji i Ukrajini (u vreme kada sam radio tamo) ostalo je sovjetskog načina rada i dešavalo se da “proklizamo” u planu snimanja zbog loše organizacije. U državama Centralne Azije sve je mnogo ležernije i to može da dovede do pravog haosa, beskrajnih odlaganja i neprijatnih iznenađenja.

Projekti na kojima sam radio na početku svoje karijere u našoj zemlji rađeni su u teškim uslovima. Počeo je rat. Sankcije su praktično trajale od 1992. do 2001, sa manjim prekidom. U tim godinama sa Srđanom sam snimio “Dva sata kvalitetnog programa”, “Lepa sela, lepo gore”, “Rane”, sa Bobanom Skerličem “Do koske” i sa Rašom Andrićem “Munje”. Mogu da kažem da su naši

Sa Radivojem Andrićem

producenti i filmski radnici pokazali zadivljujuću žilavost, snalažljivost i kreativnost u tim veoma teškim uslovima, a autori su stvorili značajna i od publike voljena dela. Po svemu ovome, naša je kinematografija posebna. Izuzetna! To će se sigurno pokazati kao takvo i u vremenu koje dolazi i koje neće biti nimalo lako.

Kako gledate na ekspanziju veštačke inteligencije? Da li delite zabrinutost Vaših kolega o opasnostima (zlo)upotrebe AI ili na to gledate kao neki novi filmski alat?

AI vidim samo kao alat i nešto što će nam uštedeti vreme, a samim tim i novac. Mislim da AI neće preovladati za mog profesionalnog života, a posle me može brinuti ne šta ću snimati, nego šta ću gledati.

Nebesa, foto Delirium Films

Bili ste koreditelj na filmu "Izbrisana" a planirate i režiju dugometražnog igranog filma "Šoutajm: Uspon i pad Lakija i Sare Popović". Šta je presudilo da sednete u rediteljsku stolicu? Da li su Vas priče inspirisale, ili je to bila neka davna želja, ili nešto treće?

Nešto treće je. Moji producenti veruju da ja mogu da radim taj posao.

Dugogodišnji ste član UFUS AFA zaštite. Koliko se danas razume značaj zato štite autorskih prava i šta bi moglo da se unapredi u radu organizacije i na opštem planu?

Mislim da je UFUS AFA zaštita značajno uticala da "minuli rad" dobije smisao. Plašim se da u teškim vremenima ne dođe do nekog političkog pritiska i da nam prava koja ostvarujemo preko ovog udruženja ne budu umanjena ili ukinuta. Nadam se da imamo jak pravni odgovor na sve izazove i da će ovo udruženje doleteti svim pritiscima i sačuvati prava autora. Mnogo je teškog rada i požrtvovanosti uloženo u svaki projekat.

sa Srdanom Dragojevićem

Luna papa

Na snimanju filma Pejzaž broj 2

SAVET ADVOKATA

Foto: Aleksandar Carević

Dorđe Radivojević

Kancelarija "T-S Legal"

Digitalna imovina u svetlu globalne krize: Između investicione prilike i poreskog tretmana

Aktuelni globalni sukobi proizveli su značajne promene na finansijskim tržištima-od inflatornih pritisaka do povećane volatilnosti na berzama, u ovakvim uslovima i Bitcoin je u prvim fazama doživeo nagli pad da bi potom usledila stabilizacija uz i dalje izraženu fluktuaciju vrednosti. **Iskusni investitori ovakve cikluse vide kao priliku za "ulaz"** jer su se ovakve tržišne korekcije pokazale kao dobre tačke ulaska pod uslovom da postoji adekvatno znanje i strategija. Često se u ovakvim situacijama zanemaruje poreski moment pa je **značaj pravilnog poreskog planiranja u oblasti digitalne imovine**, naročito u fazi realizacije potencijalne dobiti tokom bull ciklusa kada vrednost digitalne imovine dostiže vrhunce, ključna komponenta održive investicione strategije. Polazeći od aktuelne situacije, a imajući u vidu kako one koji planiraju ulazak na tržište digitalne imovine tako

i one koji su već prisutni, u nastavku teksta donosim pregled poreskog tretmana digitalne imovine za fizička i pravna lica.

Kako i na koji način se može steći digitalna imovina u Republici Srbiji?

Sticanje digitalne imovine dozvoljeno je kako fizičkim, tako i pravnim licima shodno Zakonu o digitalnoj imovini. U praksi, ono se najčešće realizuje putem **inostranih onlajn platformi**, kao što su Crypto.com i Binance, ali i putem domaćih pružalaca usluga povezanih sa digitalnom imovinom (tzv. kripto-menjačnica), poput ECD i Crypto12. Obe menjačnice poseduju dozvolu za rad Narodne banke Srbije što ih čini legalnim menjačnicama za kupovinu i prodaju digitalne imovine, kako za fizička tako i za pravna lica.

U svetu digitalne imovine **rudari** imaju važnu ulogu jer oni obezbeđuju hardversku infrastrukturu za funkcionisanje blokčejna, njih treba razumeti kao jednu vrstu validatora svih transakcija koje se obavljaju na blokčejnu, a ti validatori za taj svoj trud dobijaju jedan vid nagrade tj. jedinice neke kriptovalute za koju je taj blokčejn vezan. **Rudarenje (mining) je jedan vid sticanja digitalne imovine u srpskom pravu** shodno članu 6 stav 2 ZDI, sa poreskog aspekta važne su odredbe Zakona o porezu na dohodak građana i Zakona o porezu na dobit pravnih lica, jer rudarenjem mogu da se bave fizička i pravna lica.

Kada fizička lica "rudare" tada ostvaruju prihod van registrovane delatnosti pa je ostvareni prihod predmet poreza na ostale prihode po stopi od 20% uz priznanje normiranih troškova, dok prihod ostvaren u okviru registrovane delatnosti oporezuje se porezom na prihode od samostalne delatnosti po stopi od 10% (ZPDG član 38), ako govorimo o pravnim licima koja ostvaruju

prihode od rudarenja oni ulaze u oporezivu dobit na koju se primenjuje stopa od 15% nakon priznavanja troškova shodno Zakonu o porezu na dobit pravnih lica. Svako pravno lice ili preduzetnik koji stekne virtuelne valute dužan je da o tome obavesti NBS, a ako pravno lice kupuje preko domaće licencirane menjačnice onda ta menjačnica izveštava NBS. Fizička lica koja imaju virtuelne valute ili njima trguju, nemaju obavezu izveštavanja NBS.

Mintovanje tokena (*minting*) jeste delom sličan postupak kao i rudarenje (*mining*) ali se odnosi na stavljanje tokena, to je proces u kome pojedinac samostalno kreira odnosno pretvara digitalni fajl (sliku, video) u jedinstveni, zamenljivi ili nezamenljivi token NFT koji se trajno beleži na blokčejnu. Ovaj postupak dokazuje vlasništvo i autentičnost čime sadržaj postaje siguran. Sa poreskog aspekta plaća se porez na kapitalnu dobit od 15% na razliku između dokazanih troškova mintovanja i prihoda od prodatog stvorenog tokena. Imaoci digitalnih tokena nemaju dužnost izveštavanja regulatora. NBS evidentira samo virtuelne valute.

Poreski tretman otuđenja digitalne imovine?

Držanje digitalne imovine u svojinu na *hard* ili *soft wallet-u* nije predmet oporezivanja, ali otuđenje digitalne imovine može imati za posledicu kapitalni dobitak ili kapitalni gubitak i to jeste "*poreski događaj*", shodno Zakonu o porezu na dohodak građana i Zakonu o porezu na dobit pravnih lica, u slučaju generisanja kapitalnog dobitka što predstavlja razliku između nabavne cene, tj- cene po kojoj ste pribavili određenu digitalnu imovinu i prodajne cene, obveznik je u obavezi da plati porez na kapitalni dobitak po stopi od 15%. Dok u slučaju generisanja kapitalnog gubitka tj. prodaje digitalne imovine ispod cene po kojoj ste kupili, ukoliko možete da dokumentujete momenat kada ste "*ušli u kripto*" npr. (izvod sa menjačnice, screenshot transakcije), taj kapitalni gubitak može se kasnije iskoristiti za smanjenje poreza na kapitalni dobitak kada se prodaje neka druga digitalna imovina. Ukoliko fizičko lice nema dokaz o nabavnoj vrednosti, porez se obračunava na celokupnu prodajnu vrednost. Fizička lica poresku prijavu na kapitalne dobitke podnose u roku od 120 dana od isteka kvartala u kojem su ostvarili dobit prodajom (*obrazac PPDG 3R*), a pravna lica i preduzetnici prijavljuju kapitalnu dobit nakon završetka kalendarske godine prilikom sastavljanja završnog računa.

Poreske olakšice

- Ukoliko je poreski obveznik fizičko lice ili preduzetnik, obaveza po osnovu poreza na kapitalnu dobit **ne nastaje** ukoliko je digitalna imovina u vlasništvu pre prodaje bila u trajanju od najmanje 10 godina.
- **ZPDG** predviđa oslobađanje od 50% poreza na kapitalni dobitak za poreskog obveznika koji u roku od 90 dana od prodaje digitalne imovine uloži tako ostvarena sredstva u: 1) osnovni kapital privrednog društva koji je srpski rezident, 2) u kapital investicionog fonda koji je osnovan u skladu sa domaćim propisima uz uslov da se centar poslovanja takvog fonda nalazi na teritoriji Republike Srbije. Zakonodavac takođe postavlja kao uslov da u privredno društvo u koje su takva sredstva uložena ne smanjuje kapital u godini kada je ulaganje izvršeno kao ni tokom naredne dve godine, u suprotnom poreski obveznik gubi pravo na poresko oslobađanje i mora obavestiti poreski organ.
- Ukoliko ulaganje bude izvršeno nakon proteka od 90 dana od prodaje digitalne imovine, ali pre isteka roka od 12 meseci od prodaje, umesto oslobađanja poreski obveznik imaće pravo na povraćaj 50% plaćenog poreza na kapitalni dobitak. Poreska prijava se u svakom slučaju podnosi.
- Izmenama **Zakona o porezu na dobit pravnih lica** predviđeno je da kapitalni dobitak pravnog lica neće biti oporezovan ako obveznik u istoj kalendarskoj godini uloži u osnovni kapital društva ili investicionog fonda osnovanog u skladu sa domaćim propisima pri čemu je neophodno da se i centar poslovnih aktivnosti takvog društva nalazi u Republici Srbiji.

Da li je dobročino sticanje digitalne imovine poreski događaj?

Izmenama i dopunama Zakona o porezu na imovinu 2020. godine, predmet oporezivanja porezom na nasleđe i poklon proširen je i na digitalnu imovinu. Ukoliko se obveznik nalazi u prvom naslednom redu u odnosu na ostavioca ili poklonodavca, **biće oslobođen poreza na nasleđe odnosno poklon**, ukoliko se obveznik nalazi u drugom naslednom redu u odnosu na ostavioca odnosno poklonodavca platiće porez po stopi od 1.5%. U svim ostalim slučajevima stopa prenosa na poklon i nasleđe je 2.5%.

Na snimanju filma "Dnevnik mašinovode", foto Zillion film

Bilten

ORGANIZACIJE FILMSKIH AUTORA SRBIJE

UFUS | AFA

ORGANIZACIJA FILMSKIH AUTORA SRBIJE

Pratite nas na
društvenim mrežama:

www.ufusafazastita.org.rs